

ז שם ח ברכות טו (ס) (יא) אַרְבַּע אַמוֹת (ו) [ו] (יב) בְּגָלוּי הָרֹאשׁ (מפני כבוד השכינה)²⁶. (יג) ״וַיִּבְדֶּק נִקְבֵּיו״: הגה ויכסה כל גופו, ולא ילף (ד) (יד) יָחַף (א״ו). וְנִרְגַל עֲצָמוֹ לַפְּנוֹת בְּקֶרֶב וְעָרַב, שֶׁהוּא לַפְּנוֹת וְנִקְיִיּוֹת (הגהות מימוני פרק ה' מהלכות דעות):

ג הנהגת בית הכסא, ובו י"ז סעיפים:

א אֶשְׁכְּנֶנּוּ לְבַיִת הַכֶּסֶא יֹאמֵר הַתַּכְפָּדוֹ מִכְּבָדִים וְכוּ'. [*] (א) בְּיַעֲכָשׁוּ לֹא נִתְּהוּ לְאָמְרוֹ: ב *יִהְיֶה אֶצְנוּעַ בְּבֵית הַכֶּסֶא, וְלֹא יִגְלֶה עֲצָמוֹ (ב) עַד שֵׁשִׁיב: הגה (ג) וְלֹא יִלְכוּ (ד) שְׁנֵי אֲנָשִׁים בְּיַחַד: ג שם ב ברכות סב

שְׁעָרֵי הַשׁוּבָה

אשר נגל (בן) (וכש"כ) אשר יד (ונרגל) ינעל של ימין כל אדם תחלה וגם יקשרנו יהוא שמאל דידה, ואח"כ ינעל ויקשר בשמאל של כל אדם: [ו] בְּגָלוּי הָרֹאשׁ. עבה"ט. וכתב בכ"ש דף קיב על מה שאסור לילך ד"א בגלוי הראש, לאו דוקא הליכה אלא אפלו בעמידה ושיבה צריך לזהר; ומ"ש מג"א סימן רבב ס"ח פ' מתוספתות דיומא, יש לומר שהיו מכסין בדיקה, ועין סימן צא. וגם מ"ש בבאר היטב בשם רש"י דדוקא תחת אורי הקיץ אסור, נתן מקשול למעינים, שהרש"ל כתב ד"א פ' ובמקנתו לא סבירא לה הכי; ומכל מקום לערף, שנראה מתוך מעשו שעושה בכדי להקר וברומה, שרי, ומ"מ יש להזהר שלא לילך ד"א. ובמקוץ, אפלו מדת חסידות אין בו, כדמשמע ממשכת דר"ך אר"ן; ומכל מקום ראיתי מדקדקים כסאים ראשם במטפחת, וכן נהגתי מעודי, עין שם. ובברפ"י יוסף הביאו וכתב כי הוא חמרא וימיה תרבה, עין שם: [*] וְעַכְשָׁיו לֹא נִתְּהוּ. עין במתקן ברכה בשם ספר מצות שמעושים שפוזרו לאמרו. וכן מהר"ם סאפרי"ש ז"ל פתח שפ"י ז"ל חשב לאמרו גם עקשו. וכן ה' ינעל שלא יתהרהר בדי"ת בבהכ"ס, ע"ש. ואולי לא אמרו הדברים אלא ליחידים אשר תורמם אמונתם ולא זולתם, וכאשר כתב שם בשם ספר מקור"חיים למק"ח בתו ז"ל דקחו בפרות שאינו משגיח במורא של הקב"ה, כי אם תחת אורי הקריע, ע"ש. וכי ע"ת, ויש לסמוך ע"ז בעת הצרף. וכבוש של קש ושל גמי חשוב פסוי, כמבאר לקמן סי' צא ס"ד. וכתב ע"ת דה"ה פטרות שקורין פרו"ק חשובין פסוי, אך מפני מראית עין יש לזהר אם אפשר. ולענין לקנס לבהכ"ס בגלוי הראש, מבאר לקמן סי' צא ס"ג דאסור. ואסור להזכיר השם בגלוי הראש, ולא מהני אם משים הנדים על הראש, שם סי' ג. אכל מהרש"ל פתב: אם רוחץ באמבטי רוצה לשתות או בליזה שאין לו כובע בראשו, דיי במה שמכסה ראשו בידו. וט"ז סי' ח וסי' ע' עד פסק דכסוי היד על הראש מהני לענין שלא ילב או ילף בגלוי הראש, אכל לענין שיקבר או יוציא מפוי דבר קדושה לא מהני פסוי יד, ע"ש. וכ"ס המ"א בסי' צא ס"ד. וכן אחר מניח ידו על ראשו, חשיב פסוי אפלו לענין ברכה. שם סי' צא: (I) יָחַף. איתא בשבת דף קטב ובפסחים דף קיב, שימכר כל מה שיש לו ויקח מנעלים לרגליו. ונכ"ס אליה רבה מביא בשם של"ה, דאם עושה משום תשובה על עונותיו מטר, וכן עשה דוד המלך ע"ה, הולך יחף: (א) שְׁנֵי אֲנָשִׁים. ואם מפחד, יוכל אחר למיני ידו על ראשו דרך חלון. ש"ס פ"ק הראוה דף סב בעקבא דרבא. מ"א:

באור הלכה

ראשו, שרי. הן אמת, בפרי"מגדים פתב: ואם מפלה ראשו, כהאי גונא שרי, משמע מנה דדוקא במכסה בידו. ונאכ"י השמטתי תבת 'פהאי גונא, משום דמספר שמלה חדשה משמע דבנה שרי בכל גוני, ולעניות דעמי שאין להתמיר בנה, אחרי דחשב ד'ביבחקתיקם' לא שך ל'דידה לכלי עלמא, כי הכל רואין שעושה זה רק לטובת עצמו: * יָהָא אֶצְנוּעַ. עין בברכות ס"ב ע"א וע"ב דמפליג הגמרא במדת הנהיגות,

מְשַׁנָּה בְּרוּרָה (יא) אַרְבַּע אַמוֹת. ומדת חסידות (יב) אפלו פחות מארבע אמות, ואפלו (יג) בעת השנה בלילה. ויש שמצדדין לומר דאפלו ארבע אמות (כ) אינו אסור מדינא רק להצנעין במעשיהן, אכל כבר פתב הט"ז לקמן בסימן ח דבזמננו אסור גמור מדינא להיות בגלוי הראש, ואפלו יושב בביתו, עין שם השע"ס²⁷). וכן פתב בתשובת מהר"י ברונא. וכתב המגן אברהם, דאפלו קטנים נכון להרגילים בכסוי הראש כי היכי דלהגוי להו אימתא דשמאי, פדאיתא (בשבת קנו): פסי ראשך פי היכי דלהגוי עלף אימתא דשמאי. ודע עוד, דלענין גלוי הראש די (כא) בכסוי היד על הראשו²⁸, (כב) והוא הדין אם מפלה ראשו שרי בגלוי הראש. ועין בפרי"מגדים שכתב דלילך ארבע אמות תחת אורי השמים לא מהני בנה פסוי הראש ביד: (יב) בְּגָלוּי הָרֹאשׁ. וכל"שין שאסור לברך והוא הדין ללמד בגלוי הראש²⁹, (כג) ולא מהני בנה פסוי היד, היד וראש חד גופא אנוני³⁰, ואין הגוף יכול לכסות את עצמו. (כד) ויש מקלין בנה בשעת הדחק, כגון בליזה שרוצה לשתות ואין לו כובע בראשו, דידי במה שמכסה ראשו בידו; אכל יותר טוב לנהג כמו שהעולם נוהגין, ששמשיף הבית יד של הבגד (כה) על היד ומכסה בו ראשו, דאז הני שפיר פסוי לכלי עלמא. וכתב הפרי"מגדים, דיש לזהר בשעת הנחת תפלין של ראש (כו) שלא יברך הברכה בראש מגלה³¹. ופרו"ק משערות, אף אוחן שתפורין בכגד מתחתיו, (כז) יש לאסור מפני מראית העין, שיאמרו ששערות הן. (כח) ויש מקלין: (יג) וַיִּבְדֶּק נִקְבֵּיו. כדי שיהיה אחר-כך גופו נקי³². בשעת קבלת מלכות שמים בקריאת שמע ותפלה³³. ואין צריך רק בדיקה לבד; ואם בידק את עצמו ואינו רוצה עתה לנקביו, זה נקרא מן הדין גוף נקי, וחלילה לאחר שוב עבור זה זמן קריאת שמע או אפלו רק תפלה בצבור³⁴: (יד) יָחַף. אפרו חכמינו ז"ל, שמיכר אדם כל מה שיש לו ויקח מנעלים לרגליו³⁵. ובמקומות הערב שדרבן לילף יחף, שרי³⁶: (יא) יָחַף. עור פתב בשם של"ה, דאם עושה משום תשובה על עונותיו, וכן עשה דוד המלך עליו השלום, הולך יחף:

א (א) וְעַכְשָׁיו וכו'. כי אין (א) אנו מחזקין ליראי שמים שמלאכים מלוין אותנו³⁷, שנבקשם שיתמינו עלינו עד שגצא: ב (ב) עַד שֵׁשִׁיב. והוא הדין (ג) שלא יקום כשהוא מגלה: (ג) וְלֹא יִלְכוּ. ואם מפחד, (ג) יכול

שְׁעַר הַצִּיּוֹן

(יח) מגן אברהם: (ט) של"ה: (כ) רש"ל: (כא) רש"ל וט"ז: (כב) פרי"מגדים, ועין באור הלכה: (כג) לקמן בסימן ח ומגן אברהם לקמן בסימן צא: (כד) האליה רבה בסימן צא כפהרש"ל: (כה) הב"ח שם: (כו) פרי"מגדים שם: (כז) שם בפרי"מגדים: (כח) אצות-החיים: (כ) ב"ח: (ג) מגן אברהם: (ג) מגן אברהם:

(* לבר היכא שיש חק לילף בגלוי הראש לפני השמים והשופטים, צריך לילף בגלוי הראש, ודינא דמלכותא דינא. (* וכמו בהערה הנ"ל שבאנו שם היטב. תרגום: 1 פאה נכרית.

הַלְכוּת הַנְהַגַת אָדָם בְּבִקְרָה סִימָן ב ג

ביאורים ומוספים

[משנ"ב ס"ק יא]

אָבְל קָבַר קָתַב הַט"ז לְקַמֵּן בְּסִימָן ח דְבִמְנוּנָא אֶסוּר גְּמוּר מְדִינָא לְהִיּוֹת בְּגִלְיָי הָרֵאשׁ, וְאֶפְלוּ יוֹשֵׁב בְּבִיתוֹ, עֵינַי שֶׁם הַטַּעַם⁽²⁰⁾.

(20) ומה שכתב השו"ע לקמן (סי' צא ס"ג), שיש אומרים שאסור להזכיר את השם או להיכנס לבית הכנסת בגילוי ראש, כבר הקשה הביה"ל שם (ד"ה ויש אומרים) שכאן משמע שאסור אף בלא הזכרת השם וגם כשאינו בבית הכנסת. וכתב שם לתרץ בשם הבאר היטב (שם ס"ק ג), שכאן אינו חייב גמור אלא מידת חסידות בלבד, ואילו גבי הזכרת השם או בבית הכנסת, הרי זה חייב גמור מדינא.

ובשם הפמ"ג כתב לתרץ, שכאן מדובר דוקא בהולך ארבע אמות, ואילו גבי הזכרת השם או בית הכנסת, אסור אף בפחות מארבע אמות. והביא מה שכתב כאן בשם ה"י, לאסור בזמנינו מדינא גם בפחות מארבע אמות.

[משנ"ב ס"ק יב]

יָדַע עוֹד, דְּלַעֲנֵן גְּלוּי הָרֵאשׁ דִּי בְּכֹסְפֵי הֵיךְ עַל הָרֵאשׁ⁽²¹⁾.

(21) ולגבי הוצאת אוכרה מפיו כשראשו מגולה, כתב השו"ע לקמן (סי' צא ס"ד) שאם אחר מניח עליו את ידו נחשב ככסוי. ומדברים אלו הוכיח בשו"ת אגרות משה (או"ח ח"א סי' א) שאין צריך כיסוי על רוב הראש, שהרי הרי אינה מכסה אלא מקצת הראש. אמנם בשו"ת האלף לך שלמה (ח"א או"ח סי' ג) כתב שכשראשו מגולה לגמרי אסור מעיקר הדין ללכת אפילו פחות מארבע אמות, וכשמכסה מקצת הראש מותר על פי דין ללכת פחות מארבע אמות (ורק ארבע אמות אסור) וממדת חסידות יש להיזהר מללכת אפילו פחות מארבע אמות. ודעת החזון איש (אעלה בתמר דינים והלכות או"ח) שיש לכסות את רוב הראש. וביאר הגר"ח קניבסקי (דעת נוטה עמ' עה) שהחזון איש הורה שצריכה הכיפה לכסות את רוב השערות. ואת הראיה מכך שכתב השו"ע שמועיל לשים ידו על ראשו דחה הגר"ח קניבסקי (שם עמ' עו), שאפשר לפרש שהניח שתי ידיים או בראש קטן שיד אחת מכסה את רובו.

[משנ"ב ס"ק יג]

וְכָל-שֶׁפָּן שֶׁאֶסוּר לְבָרֵךְ וְהוּא הֵרִין לְלַמֵּד בְּגִלְיָי הָרֵאשׁ⁽²²⁾, וְלֹא מְהֵינִי בְּזֶה כְּסוּי הֵיךְ, הֵיךְ וְרֵאשׁ חַד גּוֹפֵא אֲנָנוּ⁽²³⁾.

(22) וגם השומע ברכה מאחר והתכוון לצאת בה, כתבו הב"ח (סי' קפג) והפמ"ג (שם משב"ז ס"ק ג) שאסור לו להיות בגילוי הראש, משום ש'שומע כעונה'.

ומי ששגג והתפלל בראש מגולה, דעת הגר"ש אויערבך (הליכות שלמה תפלה פ"ב ס"ט) שאינו צריך לחזור ולהתפלל, מאידך, בשו"ת אגרות משה (או"ח ח"ד סי' מ אות יד) כתב שחוזר ומתפלל, כיון שעכו"ם בבית תיפלתם מקפידים להתפלל דוקא בראש מגולה, ולכן התפילה בראש מגולה נחשבת כתועבה, וסיים שצ"ע לדינא.

ולברך בברכת 'שלוש' (שהוא אחד משמותיו של הקב"ה) לאדם שראשו מגולה, שהדרך היא שהוא משיב לו שלום, כתב בשו"ת אגרות משה (שם אות כד) שאף שרוב האנשים אין כוונתם לשמו של הקב"ה, מ"מ כיון שהדבר נוגע לכבוד שמים ראוי להחמיר בזה, מלבד באופן שיש לחוש לקפידא, אלא שיוכל לשאלו בלשון 'מה נשמע אצלך' וכיוצא בזה שבכך לא יקפיד. והשדי חמד (כללים מערכת האליף אות שיג) היקל בזה במקום צורך גדול. מאידך, דעת הגר"ש אויערבך (הליכות שלמה שם דבר הלכה אות כו) שאפשר להקל בזה, כיון שאין מכוונים לשם שמים אלא רק לנימוס בעלמא.

ולהזכיר כינוי של הקב"ה בלועזית כשהוא בראש מגולה, כתב בשו"ת אגרות משה (שם ח"ב סי' כה) שאין להחמיר בכך כשאי אפשר באופן אחר. מאידך, הפתח הדביר (סי' צא ס"ק א) כתב שאסור.

(23) וכיסוי הראש על ידי ידו של אדם אחר, כתב השו"ע לקמן (סי' צא

ס"ד) שמשמע שנחשב לכיסוי.

[משנ"ב ס"ק יג]

כְּדִי שְׂיִהֶיָה אַחֲרֵי-כֵן גּוֹפּוֹ נְקִי⁽²⁴⁾ בְּשַׁעַת קְבֻלַּת מַלְכוּת שְׂמִים בְּקִרְיַאת שְׁמַע וְתַפְלָה⁽²⁵⁾ וכו', וְחֻלְיָה לְאַחַר שׁוֹב עֲבוּר זֶה זְמַן קִרְיַאת שְׁמַע אוֹ אֶפְלוּ בְּקַתְלָה בְּצַבוּר⁽²⁶⁾.

(24) וכדי שיהיה גופו נקי בשעת התפילה, כתב לעיל (סי' א ס"ק ט) שיהיה זהיר מאד לקום שעה או לפחות חצי שעה קודם קריאת השמח לבית הכנסת, כדי שיוכל להכין עצמו לתפילה בציבור ובנקיזות.

(25) ובטעם הדבר שצריך שיהיה גופו נקי בשעת התפילה ואם אינו נקי אסור לו להתפלל (כמבואר בשו"ע לקמן סי' צב ס"א), כתב המשנ"ב שם (ס"ק א) שנלמד הדבר מהפסוק 'הכון לקראת אלהיך ישראל' וכתוב 'שמר רגלך כאשר תלך אל בית האלהים', וביארו חז"ל (ברכות כג, א) 'אמר הקדוש ברוך הוא שמור נקיבך בשעה שאתה עומד בתפלה לפני'.

(26) אמנם אם מרגיש שצריך קצת לנקביו, כתב לקמן (סי' צב ס"ק ה) שאף על פי שיוכל לעצור את עצמו יותר משיעור פרסה, מ"מ ינקה את עצמו אף שעל ידי זה יפסיד תפילה בציבור. אבל אם על ידי שינקה את עצמו יעבור זמן תפילה, לא ינקה את עצמו, כיון שיודע שיוכל לעצור את עצמו בשיעור של שעה וחומש.

[משנ"ב ס"ק יד]

אָמְרוּ חֲכָמֵינוּ וְיָל, שְׂיִמְכֹר אָדָם כָּל מָה שְׂיִשׁ לוֹ וְיִקַּח מִנְעָלִים לְרַגְלָיו⁽²⁷⁾.

(27) ובטעם הדבר כתב לקמן (סי' שא ס"ק טב), שהוא משום מידת צניעות, ודלא כמהרש"א (שבת קכט, א) שכתב שהוא משום צינה. וברשיי (שבת שם) כתב, שהטעם הוא משום שאין לך ביוזי גדול מהמהלך יחף בשוק.

[משנ"ב ס"ק יה]

וּבְמִקוּמוֹת הָעָרֵב שְׂדֵרְכָן לִילָךְ יַחַף, שְׂרַי⁽²⁸⁾.

(28) ובארץ ישראל, דעת הגר"ח קניבסקי (דעת נוטה עמ' ג) שהמנהג להקל (במקום הצורך), ובמקומות הקרים יש להיזהר.

ולענין שבת, הביא לקמן (סי' שא ס"ק ב) את דעת הדרכי משה, שיש ללבוש מנעלים כדי לזכור שהוא שבת. עוד כתב שם בשם הבי"ח, שיש בזה גם משום עונג שבת.

סִימָן ג

הַנְהַגַת בֵּית הַכְּסָא

[משנ"ב ס"ק א]

כִּי אֵין אָנוּ מְתַקְּיָן לִירְאֵי שְׂמִים שְׂמֶלְאָכִים מְלִינִן אוֹתָנוּ⁽¹⁾.

(1) ובליל שבת כשיוצא מבית הכנסת לביתו, כתב לקמן (סי' רסב ס"ק ג) ששני מלאכים מלווים אותו, וביאר הבן איש חי (עוד יוסף חי פ"ר ויצא אות ד) שמלאכים אלו באים לכבוד מצות קידוש ולא לכבוד האדם, ולכן גם כיום הם מלווים את האדם, מה שאין כן מלאכים הבאים לכבוד האדם ולשומרו שבהם אין אנו מוחזקים כיום, ומבואר בשו"ת שלמת חיים (סי' יא) שגם אם בדרך לביתו בליל שבת יכנס לבית הכסא, אינו צריך לומר 'התכבדו מכובדים', כיון שהמלאכים יודעים מה מוטל עליהם לעשות, ואם יוהדו מה אכפת לו. מאידך, החתם סופר (מנהגי בעל החתם סופר פ"ה אות ו) לא נהג לומר בליל שבת את הפיוט 'שלוש עליכם מלאכי השרת', משום שכיום אין מלאכים מלווים אותנו. אמנם הביא שם במילואים בשם המהר"ם שיק, שהחתם סופר נהג לאמרו בינו לבין עצמו, ורק מחמת עונה לא אמרו בקול.

הַלְכוּת הַנְהַגַת אָדָם בְּבִקְרָה סִימָן ג

ביאורים ומוספים

[משנ"ב ס"ק ג]

אָךְ עִם קָטָן שְׂאִין בּוֹ דַעַת מְתָר לְכַנְסוֹ.²

2 והגדר של קטן שאין לו דעת, כתב שם (ארץ יהודה ס"ק ב) שהוא קטן שאינו יודע לדבר.

ומ"מ גם לגבי קטנים, כתב הבן איש חי (שנה א פ' ויצא אות ו) בשם החסד לאלפים (סי' ג אות ג) שיש לחנכם ולהרגילם במילי דצניעות שלא יכנסו יחד לבית הכסא.

[משנ"ב ס"ק ד]

לֹא יִדְבְּרֶה.³

3 ובטעם הדבר כתב הספר חרדים (פמ"ז ס"ז) שהוא משום סכנה של שדים המצויים שם. והשו"ע הרב כתב (ס"ב) שהוא משום צניעות.

ובדין בית הכסא של זמנינו, הסתפק החזו"א (או"ח סי' יז ס"ק ד) וכן הסתפק בשו"ת אגרות משה (אהע"ז ח"א סי' קיד) האם דומה הוא לבית הכסא דפרסאי שאין לו דין בית הכסא משום שהצואה אינה מתעכבת בו אלא נופלת למרחוק, או שכיון שמתעכבת שם עד שישטפוה המים, יש לו דין בית הכסא גמור, ולמעשה כתב החזו"א שיש להחמיר. וכן כתב בשו"ת מנחת יצחק (ח"א סי' ט) שיש להחמיר בזה, וכן דעת הגרי"ש אלישיב (זאת הברכה פט"ז). וראה מה שכתבנו לקמן סי' ד ס"ק מ.

[משנ"ב שם]

וְאִם הוּא לְצַרְף גְּדוּל אֶפְשָׁר דְּמְתָר לְדְבָר⁴ וְכוּ', אַכְּל בְּעַת שְׁנַפְנָה, אָף לְצַרְף גְּדוּל אֶסוּר⁵.

4 ובמקום הצורך שמותר לדבר, כתב בשו"ת תורה לשמה (סי' כד) שאין צריך להקפיד לצמצם דבריו שלא יאמר מילים יתירות, אלא ידבר כדרך שמדבר מחוץ לבית הכסא.

ולדבר שם בלשון הקודש, כתב לקמן (סי' פה ס"ק ט) בשם ספר חסידים שמידת חסידות היא להחמיר בכך. וכתב האפיקי מגינים (סי' פה חידושים ס"ק ח) שבמקום שצריך דיבורם הוא בלשון הקודש אין להחמיר אפילו משום מידת חסידות.

5 ולפי דברים אלו ביאר בשו"ת מנחת יצחק (ח"ד סי' סא), שמה שכתב השו"ע לקמן (סי' פה ס"ב) שמוותר לדבר דברי חולין בבית הכסא, היינו רק קודם שנפנה, ולצורך גדול.

[ביה"ל ד"ה יהא צנוע]

עַל-כֵּל-פְּנִים יֵשׁ עַל-יְדֵי-זֶה פְּטוּל תְּפִלָּה בְּצַבּוּר⁶.

6 אמנם אם מרגיש שצריך קצת לנקביו, כתב במשנ"ב לקמן (סי' צב ס"ק ה) שאף על פי שיכול לעצור את עצמו יותר משיעור פרסה, מ"מ ינקה את עצמו אף שעל ידי זה יפסיד תפילה בציבור. אבל אם על ידי שינקה את עצמו יעבור זמן תפילה, לא ינקה את עצמו, כיון שידע שיכול לעצור את עצמו בשיעור של שעה וחומש.

[ביה"ל שם]

גַּם בְּטוּל תּוֹרָה מְצוּי עַל-יְדֵי-זֶה מְאֹד⁷.

7 וכמו שפסק הרמ"א לקמן (שם ס"א), שהנצרך לנקביו אסור בדברי תורה כל זמן שגופו משוקץ מן הנקבים.

ז באר הגולה

ד שם ה שם כ
ו שם ס לפי
ירושלמי והתוספות
שם והרא"ש
והרשב"א
ז ברכות ה לפי פרוש
התוספות ח ב"ח
יוסף לרעת המלכות
בפרק ו מהלכות בית
הבחינה ט שם
בבבא סא ולשון
הרמב"ם שם

ה'לכות הנהגת אדם בפקר סימן ג

(ג) [ג] (ד) לא ידבר שם, ויסגר הדלת בעדו משום צניעות (אור ורוע): ג יאם רוצה (ה) למשמש בפי השבעת בצרור או בקיסם לפתח (ג) נקביו, ימשמש קדם שישיב ולא ימשמש אחר שישיב, מפני שקשה לכשפים: ד הלא יגלה עצמו פי אם מלאחריו (ז) (ו) טפח ומלפניו טפחים; זאשה, מאחריה טפח ומלפניה ואל כלום: ה יאם נפנה במקום (ז) מגלה (ח) שאין בו (ה) [ה] מחצות, וכן שיהיו פניו לדרום ואחוריו לצפון (ט) או איפקא, אכל (י) בין מזרח למערב אסור. * (ו)להטיל מים, בכל ענין שרי') (כ"י בשם הרמב"ם): ו יוכן אסור לישון (יא) בין מזרח למערב אם אשתו עמו; ה'ונכון להזהר (יב) אפלו בשאין אשתו עמו: ז ה'הטיל מים מן הצופים ולפנים (פרוש, מקום שיכולים לראות משם הר הבית, ומשם והלאה אין יכולים לראות, רש"י), (יג) [לא] ישב ופניו כלפי הקדש, (יד) (אלא

שערי תשובה

וחת, ע"ש: [ג] לא ידבר. עב"ט. ועין ברמב"ם פ"ה מהלכות דעות, איתא: ולא ידבר קשהו נפנה ואפלו לצורך גזול. ובמח"ב פתח, שיצא לו מעבדא דרב ספרא דמיני בברכות ובתמיר, ע"ש. ואפשר דהרמב"ם דקא בשנה שהוא נפנה ממש קאמר דאפילו לצורך גזול אסור, והרמ"א שקטב ולא ידבר שם דהינו בכהכ"ס, אפשר דבעת שאינו נפנה עדין שרי לצורך: [ה] מחצות. עב"ט. ועין במג"א שקטב בשם הב"י דבמחצת לצד מערב סגי. וכתב המ"א, כיון דלהטיל מים שרי ולא קפדונו כפרוש שלפניו, איסור סגי במחצת ושלש אהרות. והב"ח ע"ש. ועין באחרונים, ובכ"כ בברכות האר"י בזה הורה, ויש מבאר הר"ן לענין בזה"ה. ע"ש. ועל מ"ש בש"ע וכן אסור לישן בין מזרח למערב פתח המזרח בשם מהרמ"ע דהינו ראשה למערב ומרגלותיה למזרח, ולא יצטרף למה השמיטו בכה"ט. וראיתי מי שקטב להגיע במג"א: ראשה למערב, וטעמא קא טעם: לפי שאמרו אדח"ו ראשו מא"י וגופו מקבל בו, ע"ש. וצ"ע. דרש"י בחגיגה דף כב ב' דהד"ר היה

באור הלכה

ובסמ"ק מונה צניעות למצוה ואר"י. וראיתי באינה מקומות שמתעצלין בכתובת בית הכסא לרבים, ויש על"י ידיו פתח מכשולות, שמלבד שחסרו על"י ידיו מדת הצניעות עוד באין על"י ידיו לכתבה קלקולים: א, כמה מאות ברכות ושמות הקדושים נקרים בכל עת לכשתלה על"י ידיו, והוא ידוע מה שנפסק לקמן סימן צב, דאם אינו יכול לעמוד על עצמו שעור שעה וחמש תפלתו תועבה; וכשאל בית הכסא סמוך לו והוא צריך לנקבו קום תפלת י"ח לא יתעצל לילך לפנות, מה שאין כן כשאין בית הכסא, והוא צריך לחלוץ תפיליו לילך לביתו, בודאי יתעצל בזה ויעצר עצמו עד אחר התפלה אם הוא איש תמוני. ואפלו אם הוא בן תורה, שלא יתעצל עצמו לילך ולחפש אינה מקום או לילך לביתו עבור זה, על"כ לפנים יש על"י ידיו בטול תפלה בעבורו. גם בטול תורה מצוי על"י ידיו מאד. גם על"י ידיו להלכת פנים, כי יסגנו אחר בחבירו. גם חשש סכנת נפשות, כי עמוד החומר מכיב לידו הדיוקן, ועוד כמה וכמה קלקולים. על"כ מצוה רבה לסייע בזה כדי להסיר המכשולות האלו ממשאל, ויזכרו את שמו יתברך בקדושה: * ולהטיל מים בכל ענין שרי. ודעת הג"א דלצד מערב אסור גם בזה, מפני שהשכינה במערב, והוא פורע עצמו בעת הטלת המים. וכמו שקטב בע"פ ד: אלא יש עצמו לצד מזרח או לשאר הצדדים או במקום שיש מחצה סמוך לה וכו'.

באר היטב

(ג) לא ידבר שם. וכ"ש שלא יאכל. איתא בסנהדרין: התקינו שיהא נשים מספרות בבהכ"ס משום יחוד, עין בא"ע סי' כב. ובמקום שהן בעיר אין לחש: (ג) נקביו. אם אינו יכול לפנות, ילך ד"א וישב ויעמוד וישב עד שיפנה, או יסית דעתו מדברים אחרים, גמרא דשבת. ולא יפנה בעמידה, ספרי פרשת כי תצא: (ז) טפח. משום צניעות, ומלפניו טפחים, משום קלות מי רגלים. וכתב הב"ח, ונכון להחמיר כחמרת הגרסאות, דהינו מלפניו ומלאחוריו טפח, ע"ש: (ה) מחצות. אכל במחצת בכל ענין שרי, כ"י. וט"ו בקנטוס אחרון העלה דצריך שיפנה ודא סמוך למחצה, כפרוש מה"ר אבוהב שדחה הב"י, ע"ש. וכתב המ"א, ומימ נ"ל דצ"ר המפקח חזקה לא מקרי מחצות לענין זה, ע"ש: (י) לא ישב. כצ"ל. עין בסי' ברכת ה'זבת, דף קמח ע"ב:

משנה ברורה

אחד להניח ידו על ראשו דרך החלון, ובלבד שלא ירצה פרועו, ויבדלקמן בסעיף ח. ולכנס שם להדיא, אסור (ז) אפלו עם אשתו, אף עם קטן שאין בו דעת מותר לכנסו [ארה"ח]: (ד) לא ידבר. ואם הוא לצורך גדול (ה) אפשר דמותר לדבר. כל זמן שאין נפנה עדין, אכל בעת שנפנה, אף לצורך גדול אסור. ואם אי אפשר לסגר הדלת ואיש אחר רוצה לכנס, (ו) ויחזרו זה לזה ולא ידברו. רק הנשים ששולכות לבית הכסא הקבוע לרבים, כמו בית הכסא שבשוק בימיהם או בחצר בית הכנסת במדינות אלו, התקינו תכמים שיהיו מספרות זו עם זו כדי שישמע קולן מבחוץ ולא יכנס איש לשם ויתחד עמהן [סנהדרין ט]. (ו) ומשמע קצת שם דונכנסות גם כן בשמים בבית הכסא: ג (ה) למשמש. אם אינו יכול לפנות, (ח) ילך ארבע אמות וישב ויעמוד וישב עד שיפנה, או יסית דעתו מדברים אחרים. (ט) ולא יפנה בעמידה: ד (ו) טפח. ולא יותר, משום צניעות. ומלפניו טפחים, דמתוך שהוא דוחק את עצמו לגדולים הוא בא לידו קטנים, וצריך טפחים משום קלות מי רגלים הנפזין למרחוק. והב"ח פתח ונכון להחמיר שיהיה גם מלפניו רק טפח, ולא הסכימו עמו (י) הרבה מהאחרונים. ויזהר בכל ענין שרי, בן פתחו הבית יוסף והמגן אברהם. אכל הש"י הסכים עם מה"ר"י אבוהב, דבמחצת גם כן אסור באמצע החצר בין מזרח למערב, דהלא מגלה הוא באותו מקום, אם לא שמקרב עצמו לצד אחד מהתקלים. וכן כתבו דהרי"ש ושי"א: (ח) שאין בו מחצות. אכל אם יש בו מחצות, אחת לצד מערב, ישב בצד המחצה בסמוך לה (יג) ויהינו על"כ לפנים בתוך ד' אמות] ואחוריו למערב כלפי המחצה ונפנה שם. (יג) וכן אם הכתף במזרח, יושב בסמוך לה ואחוריו למזרח. (יד) ויש מחמירין בזה, מפני שפרעו שלפניו הוא לצד מערב והשכינה במערב, ובמקום שאפשר טוב להחמיר. פתח הפריימגדים, דאין שעור לגבה המחצה, רק כל שאין פרועו מגלה על"י ידיו שרי: (ט) או איפקא. ויש אומרים (טו) דאיפקא לא, וטוב לנהר בזה: (י) בין מזרח וכו'. משום דהשכינה שורה במערב. (טו) ואפלו אם מחזיר פניו למערב אסור, דמזרח שהוא נגד מערב יש לו גם כן קדושה: ו (יא) בין מזרח וכו'. רק וכן שיהא (יז) ראשה של המטה לצפון ומרגלותיה לדרום. ובתשובת מנחם עזריה פסק כמו שקטב התיים בשם כמה אחרונים. ומכל מקום טוב יותר לכתחלה לנהג כהשולחן צרוף, כי בתשובת בנין של שמחה פתח בשם הג"א שאמר שגם פגנת הזהר הוא בהגמרא ולא כפרוש הרב מנחם עזריה הנ"ל: (יב) אפלו כשאין וכו'. עין בארצות החיים בדעה אין להחמיר רק בשוכב ערם ובאין קלעים סביב המטה: ז (יג) לא ישב ופניו וכו'. בן צריך לומר. ט"ו ושאר אחרונים: (יד) אלא לצפון וכו'. והוא הדין אם אחוריו כלפי הקדש שרי בהטלת מירינגלים. ועין באור הג"א שהסכים דאפלו מן הצופים

שער הציור

(ז) פריימגדים: (ה) שערי תשובה: (ו) ברכות סב: (ז) פריימגדים: (ח) גמרא: (ט) ספרי: (י) משה יחזקא ואמרי מרדכי וד' אהרן ופריימגדים. ועין שם עוד שקטב דלקטנים לפניו טפחים, ופשוט דאם הולך במכנסים ומשתין מעמד גם טפחים לא יגלה, כי אם מה שצריך: (יא) ממגן אברהם וארצות החיים ושי"א: (יב) פריימגדים: (יג) ממגן אברהם ושי"א: (יד) מוכח מהג"א ב"ה וילה"ל בסופו, וגם הפריימגדים מקפץ בזה: (טו) היכל הקדש: (טז) בית יוסף לרעת הרמב"ם: (יז) לחם חמדות:

הלבנות הנהגת אדם בפיקר סימן ג

לצפון או לדרום) או יסלק הקדש לצדדין: ח' כשנפנה (ו) בשדה, אם הוא אחורי הגדר, (ט) יפנה מיד, ובבקעה יתרחק עד מקום שלא יוכל חברו לראות (ד) [ס] (טז) פרועו: ט' כלא ישוב במהרה ובחזק ולא יאגס לדחק עצמו יותר מדי, שלא יפתק שני הפרשפתא: י' *לא לא יקנח (יז) ביד (ט) [ט] ימין: י"א מלא יקנח (יח) בחרס, משום (י) [י] כשפים. ולא בעשבים ובשמים, שהמקנח בדבר שהאור שולט בו, שגזי המתחונות נושרות. י"לא בצרור שקנח בו (יא) (יט) חברו, מפני שמביא את האדם לידי מתחונות: הגה ועקשו שבתי כסאות שלנו (כ) אינן בשדה נהגו לקנח (בחרס, וכן נהגו לקנח) (כא) בדבר שהאור שולט בו, ואינו מדיק, ופק חזי מאי עמא דבר (חדושי אגודה פרק המוציא): י"ב כשנפנה (יג) (כב) בעניעות בלילה כמו ביום: י"ג ע"ל ישתין מעמד, מפני ניצוצות הנתזין (כג) על רגליו; (כד) אם לא שיימדו במקום גבוה או שישתיין לתוך עפר תחוח

י שם במקרא סב
כ שבת פל ברכות
סכ מז שבת פב הלין
קה ג ברכות נה
ס שם ע נדה יג
ובככות מ

שערי תשובה

ראשו למנחה. ועין בשו"ת יעקב ח"א סימן מז, הכיב בשם לקוטי הפרדס לרש"י, דשם איתא ראשה למנחה. ועין בשו"ת יעקב ש"ת יעקב סימן ג: [D] פרועו. עבה"ט. ובכ"ש דף קי כ' שדעת האחרונים כל שאינו רואה פרועו אע"ג דרואה גופו ושומע עטושו שרי, כמשמע במקרא פני שומרי תהרות, ולא פלבוש דמשמע החמלק בין שדה לעיר, ע"ש: [ט] ימין. עבה"ט. ובכ"ש דף קי חולק על המג"א בזה וכתב לחלק בין רגיל בכתיבת דברי קדשה ורגיל בהקראת טעמים או אינו רגיל בשתיקה והוא אשר שותב בשמאל ושאר מעשיו בימין דעלמא, יש לו לקנח בימין שלו שהוא שמאל דעלמא; וכן אם אינו רגיל בכתיבת דברי קדשה ורגיל בטעמים, אע"ג דמתמידי בשום זמן שותב דברי קדשה, אין סבא לחש לזה והוא כולל אדם; ואם רגיל בכתיבת דברי קדשה ואינו רגיל בטעמים, מקנח בשמאל שלו שהוא ימין כל אדם, ולא יקנח בימין שלו שותב בה; ואם הוא אשר שותב בימין ושאר מעשיו בשמאל, אם הוא רגיל בכתיבה ולא בטעמים, הוא מקנח בשמאל כל אדם, ואם רגיל בטעמים ולא בכתיבה, יקנח בימין דעלמא, ואם רגיל בשתיקה או אינו רגיל, הוא כולל אדם וקנח בשמאל של כל אדם. זאת מורה העולה בטעמיו ז"ל. ועין במחזיק ברכה בשם מור וקציעה, שאשה גס"פ לא יקנח בימין; והוא כתב ע"ז שאין להחמיר עליה כו', ע"ש. ועין ביר"א פרק מ"ש פשוט דברי הט"ו, ע"ש. אלא שהביי בסימן מג כתב שאסור לקנח בימין, ע"ש שהוא נכון, והביאם אחריו נדחקו פשוט דבריו וז"ל: [י] כשפים. עבה"ט. ובכ"ש יוסף האריך והביא דברי הט"ו כאן והא"י סימן שיב.

באור הלכה

והסנהגה להקל בהשקטת צדדין. ומסתברא דבמקומותינו שהולכים במקנסיים ואין דרך לפרע את עצמו, גם להג"ר יש להקל: * לא יקנח ביד ימין. עין במשנה ברורה. ואשר שותב בשמאל ושאר מעשיו עושה בימין, מדרשים הפרי"מגדים ובלבשי"מגדים דיקנח בשמאל דעלמא, ונראה אולינן בחר כתיבה דידה אף דהוא קושר בה תפלין, וכדלקמן בסימן 120). ואם כותב בימין ושאר מעשיו עושה בשמאל, יש לעין לפי טעמיהם, עין שם. ובספר כבור"שור משמע דאם ירו השמאלי רגיל בכתיבת דברי קדשה ואינו רגיל להקראת טעמי תורה (עין רש"י ברכות סב ע"א, וזה אינו נהוג אצלנו), נחשבת אצלו ימין ולא יקנח בה, אלא יקנח בשמאל שלו שהוא ימין כל אדם; ואם כותב בדבר קדשה בימין ורגיל בזה, ואינו

באר היטב

(1) בשדה. ה"ה אם הוא נפנה בכית אחורי כהל, ויכל לפנות אע"פ שחברו שומע העטושו, ע"ת: (D) פרועו. אפלו שומע קול עטושו שלו: (ט) ימין. מפני שקושר בה תפלין, ועוד טעמים אחרים במקרא. ואשר"י יקנח בשמאל דידה שהוא ימין כל אדם, מ"א. וכ"מ מדברי ט"ו, עין במגני"ארץ דפוס אמשטרדם. והבאר היטב אשר לפני כתב בשם מ"א וט"ו דאשר יד יקנח בימין דידה ע"ש, ולא דק. ואם כותב בשמאל ושאר מעשיו עושה בימין, יש לקנח נמי בימין דעלמא, עין מ"א. וכתב של"ה, שלא יקנח באצבע אמצעית שבורך עליו רצועה של תפלין: (י) כשפים. עין ש"י ש"יב ס"ד, ועין ע"ת ו"ב"ח ובכחות"איר סי' רלג: (יא) חברו. אבל אם קנח הוא עצמו בו, או שישב, או שקנח מצד אחר, לית לן בה, הג"מ מ"א: (יג) בעניעות בלילה. ר"ל שלא יגלה עצמו יותר מבימים, אבל א"צ להתרחק. ואם אין שם אדם, מפנה ברחוב, אבל לא בפני עובד כוכבים, ע"א דף מז. וכל זה לפנות, אבל להשתין מתר אפלו ביום בפני רבים אם צריך לקר, משום דאיכא סכנה. ואתתא לא תקום בפני תינוק, אבל מצדדין לית לן

משנה ברורה

ולחזין, אם פניו כלפי הקדש, אסור בהטלת מיררגלים. אסור לעמד לפנות להדין נגד בית"הפנקס או בית"המדרש (יט), דלא יקנח מקלל מי שנאמר עליהם ו"אחוריהם אל היכל ה'". וכן לא יעשה בית"הכפא מכנן נגד בית"הפנקס או בית"המדרש, שלא יהיה הפי השבעת מגלה נגדם [ס"ח סי' תתי"ד והעתיקו בא"ר והגהות רעק"א]. ואם בונה כהל באמצע להפסיק בין מחצת בית"הכפא לבית"הפנקס, לכאורה אין להתמיר. ועין בארצות"הסיים: ח' (טו) יפנה מיד. דהא אין חברו רואה את פרועו. (יט) וכן בחצר אחורי כהל הבית. ואף-על-פי שחברו שומע קול עטושו שלמטה, אין בקף כלום, שבהשמעת קול עטושו שלמטה אין בו

אסור משום צניעות, אלא שהיא חרפה ובושה לבני"אדם, ומי שאינו מקפיד אינו מקפיד: (טז) פרועו. רוצה לומר גלויו, מה שמגלה מבשרו (כ) מלפניו או מלאתריו. ואף-על-פי (כא) שרואה את גופו ושומע קול עטושו שלו, שרי: י' (יז) ביד ימין. מפני שקושר בה תפלין על רוצו השמאלית. ועוד טעמים אחרים עין בגמרא¹⁰¹. וטוב לזהר (כב) מלקנח באצבע האמצעי שבורך עליו הרצועה. וכתבו האחרונים, דאשר יד שכל עניניו עושה בשמאל, מקנח בשמאל דידה שהוא ימין כל אדם¹¹¹. ואם כותב בשמאל ושאר מעשיו עושה בימין או להפך, עין בבאר הלכה: י"א (יח) בחרס. ואפלו (כג) היא חלקה ואינה מקרע הבשר; דאם אינה חלקה ויש בה חידודים קטנים, יש בזה גס"פ מפני הסכנה, שלא יפתק שני הפרשפתא: (יט) חברו. אבל אם קנח הוא עצמו בו או שישב או שקנח מצד אחר, (כד) לית לן בה: (כ) אינן בשדה. ולא שכיחי כשפים, לכן מתר בחרס, ודוקא (כה) אם הוא חלק וכנ"ל: (כא) בדבר שהאור יכו'. אפשר דוקא לענין שאר דברים, אבל לענין עשבים ובשמים גם להג"ה יש להחמיר, דהם מחתכים את הבשר, וכדלקמן בסימן שיב סעיף ה, עין בפרי"מגדים. כתב בהגהות רבי יעקב איג"ר בשם הספר"חסידים: כשיצא מבית"הכפא יראה המקום שישב עליו שלא יהיה טנופות, שמא יבוא חברו פתאם או בלילה וישב עליו: י"ב (כב) בעניעות בלילה. רוצה לומר, (כו) שלא יגלה עצמו יותר מבימים, ולא יגלה עצמו עד שישב (מ) וכהאי גוונא, כי לפניו יתברך חשכה באורה; אבל אין צריך להתרחק. (כז) ואם אין שם אדם, מפנה ברחוב, (כט) ורק שיהיה שלא יהיה במקום הלוח בני"אדם, כדי שלא יטנפו בני"אדם על-ידו. אבל אם יש שם אדם, (ל) אפלו נכרי, אסור לפנות בפניו. וכל זה לפנות, אבל להשתין מתר אפלו ביום בפני רבים, אם צריך לקר, שאין לו מקום¹²³, (לא) ואפלו בפני אשה, משום דאיכא סכנתא אם יעמיד עצמו. ואשה לא תעמד להשתין אפלו נגד פניו של תינוק, (לב) משום דאיכא חציפותא; אבל לצדדין, שאינה משתנת ממש נגד פניו, לית לן בה: י"ג (כג) על רגליו. ויאמרו שהיא כרות שפכה, שאין מימי רגליו מקלחין אלא שותתין, וכרות שפכה אינו מוליד, ויאמרו על בני שאינם שלו: (כד) אם לא יכו'. ואם אין לו עצות אלו, וגם שם אי אפשר בשיבה, יוכל לעשות

שער הצינין

(יט) מלקמן סימן צ סעיף ז: (יט) עלת"מדי ופרי"מגדים וארצות"הסיים, דלא כאלהי רבה: (כ) פרי"מגדים: (כא) ארצות"הסיים: (כב) משל"ה: (כג) ב"ח ובכור"שור וארצות"הסיים: (כד) מגן"אברהם: (כה) ארצות"הסיים: (כו) רש"י: (כז) עין פרי"מגדים: (כח) מגן"אברהם: (כט) פשוט, דלא גרע מאכנו ספינו ומשאו, ב"ק ג: (ל) מגן"אברהם: (לא) חיי"אדם: (לב) תוספות: